לך וי"ל שהוא בכלל שהתם משלם חצי נזק מגופו וא"ת ג"כ מהאי טעמא אמאי לא מוקי אפילו כר"ע דפוטר בתם מהאי כופר דכשהשור בסקילה לא איצטריך למיתני שפטור מהאי כופר דהתם שהתם משלם מגופו וכיון דמשלם מגופו הניאהו לצ"ד וישלם לך וכאמאן השור בסקילה כגון ע"פ עד אחד וע"פ בעליס בין תם בין מועד שניהם פטורין מכופר מדרבה דאמר פרק שור שנגח ארבעה וחמשה (לקמן דף מג.) שור שהמית בן חורין שלא בכוונה פטור שנאמר השור יסקל וגם בעליו יומת כל זמן שהשור בסקילה בעליס משלמים כופר וי"ל דאין ה"נ דלר"ע נמי כופר לא הוי שור והא דלא קאמר הא מני רבי עקיבא היא משום דדרים בשור שנגח ארבעה וחמשה (לקמן מב.) נקי מדמי עבד ומי ר"ע ליתני שהתם פטור מדמי עבד ומאי שייר דהאי שייר למ"ד פלגא נזקא ממונא דאי משום חצי כופר לאו שורא הוא דהתנן שהתם משלם ח"נ מגופו וא"ת ומנא ליה דאית ליה לרבי יוסי הגלילי תם משלם חצי כופר אי משום דדרים לקמן נקי מדמי ולדות ולא דרים נקי מחצי כופר דלמא לעולם ס"ל דפטור דכשהשור בסקילה הניאהו לצ"ד וישלם לך וכאמאן השור בסקילה פטור מדרבה וי"ל דהא דקאמר דתם משלם [ז]חצי כופר לאו משום דשמעינן ליה הכי אלא כלומר דאי סבר דמשלם חצי כופר ולא יסבור דרבה כר' טרפון דאית ליה נמי לקמן שאני כיצד הרגל (דף כו.) דתם משלם כופר ואי נמי ס"ל רבי יוסי הגלילי דתם לא משלם חצי כופר משום דרבה לאו שורא היא כדפרישית וה"ה דהוה אלי למימר הא מני ר"ש בן זומא היא דדרים התם נקי מדמי עורו ולדידיה נמי כופר לאו שורא הוא[ח]:

לפלוג וליתני בדידיה בד"א במועד אבל בתם כו'. תימה היכי הוה אלי למימר הכי אבל בתם אין משלם ע"פ עצמו דמשמע דע"פ עדים משלם כשהמית שורו את פלוני דאמר לא סבר כרבי יוסי הגלילי דאמר תם משלם חצי כופר: **והשתא** דאמרת **פלגא** נזקא קנסא. נראה דדוקא למ"ד פלגא דנזקא קנסא אבל למ"ד פלגא דנזקא ממונא לא מיחייב כלל דמהי תיתי דמקרן לא אתיא דקרן אורחיה הוא דתתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי והאי משונה הוא דלאו אורחיה דבלגא למיכל אימרי דבדבי אבל למ"ד פלגא נזקא קנסא הוי תולדה דקרן דתרוייהו משוניס הם אע"ג דקרן כוותה להזיק:

ואי תפס לא מפקינן מיניה. [א] אור"ת דוקא אי [ט] תפס [י][המזיק עצמו כגון] כלב או השורא קאמר דלא מפקינן דבמזיק הקילו חכמים שיוכל להחזיק בו אם נקרו בשעת ההיזק אבל מידי אחריא לא דאי בכל דבר שיתפוס לא מפקינן יצא לידי תקלה דהיום או למחר יגזול כל אשר לו ולא גזלא ממנו דאין אנו דנין דיני קנסות וזה יפסיד יותר ממה שהזיק והא דאמר בגיד הרגל (לקמן דף יט:) ההוא חמרא דאכל נהמא ופלסיה לפלא ומייניה רב יהודה אנהמא מזיק שלם ואפלא חצי נזק מיירי בתפס או היה דוחקו ע"י שמתא דקבעיה זימנא לא"י: כולה

המית שורי כו' מאי לאו בתם. וה"ק המית שורי את פלוני משלם חצי כופר ע"פ עצמו ורבי יוסי הגלילי היא לו שורו של פלוני המית משלם ע"פ עצמו חצי נזק אלמא ממונא הוא: **עבדו של פלוני.** הא קנסא הוא דמשלם ל' סלעים ואפילו אינו שוה אלא דינר: **לפלוג וליתני בדידיה.** בקמייתא גופיה דהמית שורי שורו של פלוני מצי לפלוגי: **כולה כמועד קמיירי.** וחילוקים דמועד בעי לאשמועינן: **יופר על מה שהזיק.** כגון ל' של עבד: **הא פחות.** כגון חצי נזק דתם משלם ע"פ עצמו: **כמה שהזיק.** נזק שלם דמועד: **משום דלא קתני כמה שהזיק.** הא לאו תיובתא היא דלא פסיקא ליה לתיתי כמה שהזיק דליהוי משמע דפחות אינו משלם ע"פ עצמו כיון דאיכא חצי נזק גרורות דאינו משלם כמה שהזיק ואפילו הכי משלם ע"פ עצמו דהלכתא גמירי לה דממונא הוא: **אימרי.** כגשים: **משונה הוא.** דאין דרכן בכך והוי תולדה דקרן לשלם חצי נזק: **ולא מגבינן לה בבבל.** דאין דנין דיני קנסות אלא בסמוכין ובבבל אין סמיכה[ז]: **ברברבי.** תרנגוליס וכבשים גדוליס דאין דרך בלב וחמול להורגן: **ואי תפיס.** ניזק בבבל לא מפקינן מיניה: ואי לא תפיס ניזק ואמר קבעו לי זמן דליתי בהדי לארעא דישראל קבעינן ליה: **וכין כך וכין כך משמפינן ליה.** להרוג את הכלב ואת החתול: **עד דמסלק הזיקא.** שיהרגם: **מתני' לא ליגח.** בקרן: **ולא ליגוף.** דחיפת גוף. וכולהו הוי תולדה דקרן ומשלמין חצי נזק הרי חמשה חמין: **ושור המועד.** ג' פעמים ליגח או לגוף או לרבוץ או לבעוט או לשון הרי הן חמשה מועדין לשלם נזק שלם ולגבי מועד חשיב להו חד דע"י העדאה דעדים אמי בהו חיוב נ"ש הלכך חדא מילתא הוא: **ושור המזיק ברשות הניזק.** ואפי' קרן תמה הוי כמועד לשלם נזק שלם: **והאדם.** הרי חמשה. ובבעלי חיים קמיירי להכי לא חשיב בור ואש ולקמן [נח.] פריך אמאי לא חשיב האדם והדוב כו': **הרי אלו מועדים.** אפילו בגחיכה ובכל נזקין ומשלמין בעליס שלהן נזק שלם: **שהן בני ברכות.** שגילון אדם בביתו: **גמ' וקתני הכהמה אינה מועדת.** לא ליגח ולא לגוף אלמא קרן בחצר הניזק חצי נזק הוא דמשלם

מני רבנן היא [ז]דאמרי משונה קרן בחצר הניזק חצי נזק הוא דמשלם אימא סיפא שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק והאדם אתאן לרבי טרפון [ז]דאמר משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם הוא דמשלם רישא רבנן וסיפא רבי טרפון [ט] אין דהאמר ליה שמואל לרב יהודה [ז]שיננא שבוק מתני' ותא אבתראי רישא רבנן וסיפא רבי טרפון רבי אלעזר משמיה דרב אמר כולה

חצי נזק גרורות. דמשלם נזקי בהמה במלכת והמחה גרורות מתחת רגליה והזיקה, דתנן בב"ק (יח.) דמשלמת חצי נזק, והכהוא חצי נזק קי"ל דהלכתא גמירי לה מסיני שהיא תולדה של רגל ופטורה בהי"ר כי רגל ונזקי רגל לאו קנסא ניהו אלא ממונא, שהרי מועדת מתחילתה וגבי גרורות הוא דאקיל רחמנא, וכיון דממונא הוא משלם ע"פ עצמו, משום הכי לא פסיקא ליה לתיתי כל שאינו משלם כמה שהזיק דהא איכא הלי (שם). חצי נזק גרורות, בהמה שהיתה מלכלת בדרך והיו גרורות מנחות מתחת רגליה ושיכרה את הכלים משלמת חצי נזק ואע"פ שאין זה שיעור דהא אותחת בהכי והוא"ת תולדה דרגל ואלו תולדה דקרן תמה והוי נהמה הוי תולדה דקרן תמה, שאף היא משונה שאין דרכה בכך ואלו קרן הוא דמשלם, וכיון דקנסא הוא לא מגבינן ליה בדייני בבל, שאין שם סמיכה נזקים ולא מקבו מומחים ובגי קנס כתיב ירשיעון אלהים (כתובות מא:). **אבל בזוטרי אורחיה הוא.** והוי להו נזקי דשן ושן משלמת נזק שלם ואמונא הוא וגובין אותו בבבל (שם). **ואי תפס.** ניזק ממונא דמזיק גבי קנסא דאלו נזקי, דאיתו לגרוע לפניו, לא **מפקינן מיניה.** וגבי פלגא נזקיה (שם). ואי אמר קבעו לי' כו'. ואי לא תפיס ואמר קבעו לי זמנא בארעא דישראל, הכיאוהו ליכן עמי לדון לפני דייני אבן ישראל, קבעינן ליה (שם). ובין כך ובין כך. בין שהיה ניזק ליכן ובין שאינו רוצה, משמתינן ליה. למזיק מיהא להרוג אותו כלב ולסלק היזקיה (שם). משונה קרן בחצר הניזק. קרן תמה וכל תולדותיה קרי משונה, דאיתא דאיתו את הדרכן לכך (לעיל יד.).

קנט א מיי' פ"ח מהל' שכנותיו הלכה ד וסי"ה מהל' סנהדרין הל' יד:

קס ב מיי' פ"ח מהל' שכנותיו הלכה ג:

קסא ג ד מיי' פ"ג מהלכות נזקי ממון הלכה ח סמג עשין מז:

קסב ה מיי' שם הלכה ז וסי"ה מהלכות סנהדרין הל' ט סמג עשין מז שם סעיף ו:

קסג ו מיי' פ"ג מהל' נזקי ממון הלכה ז סמג שם טוש"ע מ"מ סימן שלא סעיף ו:

קסד ז מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הלכה ט סמג עשין לו טוש"ע מ"מ סימן ו סעיף ו:

קסה ח מיי' פרק ג מהלכות נזקי ממון הלכה ז סמג עשין עז טוש"ע מ"מ סימן שלא סעיף ו:

קסו ט מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הלכה יז וס"ב מהל' נזקי ממון ה"ו סמג עשין מז טור ש"ע מ"מ סימן ו סעיף ה:

קסז י מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הל' ז סמג עשין עד טוש"ע מ"מ סימן יד סעיף ו:

קסח כ מיי' שם ופכ"ח שם הלכה ט וס"ו מהלכות מ"מ ה"ד סמג שם טור ש"ע מ"מ פי' יא סעיף ו וטוש"ע י"ד ס' שלא סעיף מג:

קסט ל מיי' פ"ו מהל' מ"מ הל"ד סמג עשין מ טוש"ע י"ד סימן שלא סעיף מג:

קע מ מיי' פ"ה מהל' נזקי ממון הל"ט סמג עשין מז שם ומיי' פי"ח מהלכות רוצח ושמירת נפש הלכה ד טור ש"ע מ"מ סימן תט סעיף ג וסימן תכו סעיף ח:

קעא נ מיי' פ"ח מהל' נזקי ממון הל"ה סמג שם טוש"ע מ"מ ס' שפט סעיף ו:

קעב ס מיי' שם הל"ו טוש"ע שם סעי' ח:

רבינו חננאל

היא דסבר תם משלם חצי כופר. ת"ש זה הכלל כל המשלם יותר על מה שהזיק אין משלם על פי עצמו. פי' כגון תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' שהן קנס אינו משלם על פי עצמו מאי לאו הא פחות ממה שהזיק משלם מפי עצמו רש"מ חצי נזק ממון הוא. ופריק לא כמה שהזיק כגון המועד שמשלם נזק שלם ודאי זה ממון הוא ומשלם על פי עצמו אבל פחות לא. ואקשי' אי הכי היה לו לתנא לשנות כל שאינו משלם כמה שהזיק אינו משלם על פי עצמו דמשמע יתר כעין כפל וכיוצא בו ומשמע פחות והוא חצי נזק וכיון דלא קתני הכי שמעינן מינה דפחות ממה שהזיק ממונא הוא ומשלם על פי עצמו. ועלתה בתיובתא לרב הונא והלכתא פלגי נזקא קנסא. ומתמהינן תיובתא והלכתא כלומר מאן דאיתותב הלכתא כוותיה. ופרק בלא עיונא הוא דכיון דאיכא חצי נזק גרורות דהלכתא גמירי לה דממונא הוא ומשלם על פי עצמו לפיכך לא מיתני בה כמה שהזיק. השתא דאמר פלגי נזקא קנסא כלבא דאכל אימרא ושונרא דאכל תרנגולא משונה היא ולא מגבינן בבבל דקיימא לן אין גובין קנס בבבל ואם תפס ניזק לא מפקינן ואם אמר אזמנה לדינא בארעא דישראל מזמנין ליה ואי לא אזיל משמתינן ליה ובין כך ובין כך נכהמה הוי תולדה דקרן תמה, שאף היא משונה שאין דרכה בכך ואלו קרן הוא דמשלם, וכיון דקנסא הוא לא מגבינן ליה בדייני בבל, שאין שם סמיכה נזקים ולא מקבו מומחים ובגי קנס כתיב ירשיעון אלהים (כתובות מא:). **אבל בזוטרי אורחיה הוא.** והוו להו נזקי דשן ושן משלמת נזק שלם ואמונא הוא וגובין אותו בבבל (שם). **ואי תפס.** ניזק ממונא דמזיק גבי קנסא דאלו נזקי, דאיתו לגרוע לפניו, לא **מפקינן מיניה.** וגבי פלגא נזקיה (שם). ואי לא תפיס ואמר קבעו לי זמנא בארעא דישראל, הכיאוהו ליכן עמי לדון לפני דייני אבן ישראל, קבעינן ליה (שם). ובין כך ובין כך. בין שהיה ניזק ליכן ובין שאינו רוצה, משמתינן ליה. למזיק מיהא להרוג אותו כלב ולסלק היזקיה (שם). משונה קרן בחצר הניזק. קרן תמה וכל תולדותיה קרי משונה, דאיתא דאיתו את הדרכן לכך (לעיל יד.).

תורה אור השלם

1. כִּי תִבְנֶה בֵּית חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ:
דברים כב ח

גליון הש"ס

מתני' השן מועדת לאכול. עיין לעיל דף ד ע"ב תוס' ד"ה למחסיה: **גמ'** אין דהא א"ל שמואל. לעיל יד ע"ב לקמן לו ע"ב: **תוס'** ד"ה ואי כו' **תפס** המזיק עצמו. עי' לקמן דף לו ע"ב בכס"ד ד"ה הכוא דמקנו:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה ואי תפס כו' תור"ם דוקא. נ"ב אבל הרא"ש וש"פ מולקין עליו:

מוסף רש"י

מאי לאו בתם. ואי משום דקתני בה המית שורי את פלוני דמיתו כופר ותם לאו בר כופר הוא, הא מני ר' יוסי הגלילי היא (כתובות מא:). **אדתני סיפא כו'.** דלא אשכח פטור על פי עצמו אלא בעבד, **לפלוג וליתני בדידיה.** בבן חורין ובבהמה נמי הוה מצי לאוקמי מילוק ולימתני דאיכא דלא משלם על פי עצמו, בד"א. דמשלם ע"פ עצמו, במועד כו' (שם). **כולה במועד קמיירי.** במועד אמאי לאשמועינן דאף הוא יש בו חילוק דאיכא בין מידי דלא משלם ע"פ עצמו ומאי היכו נגיחת עבד, ואי הוה מצי כדקאמרת הוה אביק נמי לאורחיה, דרשא אחרי במועד וסיפא דיתפא מתי תם, ומה לי שבקה מתי לאורחיה גבי ניזק לדלג מבן חורין לעבד, מה לי שבקה במזיק ולדלג ממועד לתם (שם). **יותר על מה שהזיק.** כגון נגיחת עבד וכן אונס ומפתה ומוציא שם רע ושלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה (שם). **הא פחות ממה שהזיק.** כגון חצי נזק דתם (שם). **והלכתא פלגא נזקא קנסא.** דהואיל וכל חצי נזק אינו אלא בגזקא דלאו אורחיה, לאו על מנייה הוה למיעבריה בהכי, אלא קנסא הוא כי היכי דלוסיף ביה נעורזתא (שם). **דלא קתני כמו שהזיק.** דלשתמע מינה נמי חצי נזק, הא לאו מיזמא הוא, כיון דאיכא

ג) [לקמן מג. כתובות מא.], **ד)** [עיין רוכין י. מז: כתובות מא:], **ה)** [לקמן מו. [כתובות מא:], **ו)** [לקמן כד:], **ז)** [לעיל יד. וש"נ], **ח)** [נדרים לו. וש"נ], **ט)** [סנהדרין יד.], **י)** פי' בהי"ר. רש"ל, **כ)** [עי' תוספות כתובות מא: ד"ה הא], **ל)** רש"ל.

כולה רבי טרפון היא. הכא נמי גרסינן במיוחדת לאחד מהן לפירות ולא לזה ולזה לשוורים תימה דמשמע הא לשניהם לפירות פטור ומ"כ תיפשוט מהכא דפליגי בקושיא דר' זירא ובפירוקא דאביי ולעיל (דף יח.) הש"ס מסופק ולהספרים דגרסי לזה ולזה לשוורים קשיא ליפכא דתיפשוט דלא פליגי במיוחדת לשניהם לפירות דתשיב ליה אחר הניזק ואע"פ שיש רשות למזיק להניח שם שורו כ"ש היכא דאין מיוחדת לשוורים כלל תשיב אחר הניזק ואע"פ שמיוחדת לשניהם לפירות:

ראוי לה אין שאין ראוי לה לא.

אין להקשות דלמא הא דקאמר מועדת היינו לשלם מן העלייה ושאין ראוי לה אע"פ שמשלם נ"ש כר' טרפון אינו מועד לשלם מן העלייה כדאמרינן בפ"ב (דף יח:) ולשון מועד שייך על זה כדאמרינן הילוס אינו מועד ויש אומרים מועד והא קמיפלגי דאמר סבר מגופו ומר סבר מן העלייה דע"כ שאין ראוי לה לא משלם כי אם אחי נזק דלקמן בפ"ב (דף יט:) בהדיא קתני גבי השן מועדת אכלה כסות או כלים משלמת אחי נזק: [1]**והנחש** הרי אלו מועדים. [א] לאו בכל עניני היזק משיבי מועדים אלא כל אחד במידי דאורחיה כגון שבא זאב וטרף אחי ודרס או טרף להניח אבל במידי דלאו אורחיה כגון אחי שטרף ואכל וכן שאר הזיקות דלאו אורחייהו לא הוו מועדים אלא משלמי מ"נ ובמידי דאורחייהו דמשלם נ"ש היינו דוקא בחצר הניזק אבל ברה"ר פטור דהוי שן ברה"ר כדאמר שמואל בגמ' אחי ברה"ר דרס ואכל פטור ואפי' נחש שאין נהנה מנשיכתו כדאמרינן בפ"ק דתענית (דף ח.) שתקבלו כל החיות אבל הנחש ואומרות לו מה הנאה יש לך מ"מ מין דאורחיה בהכי הוי כמו רגל ופטור ברה"ר ולא הוי כמו קרן בתר דאייעד אע"פ דמתכוין להזיק מדמשיב ליה גבי אחרייני: רבי

כולה רבי טרפון היא. הכא נמי גרסינן במיוחדת לאחד מהן לזה ולזה לשוורים תימה דמשמע הא לשניהם לפירות פטור ומ"כ תיפשוט מהכא דפליגי בקושיא דר' זירא ובפירוקא דאביי ולעיל (דף יח.) הש"ס מסופק ולהספרים דגרסי לזה ולזה לשוורים קשיא ליפכא דתיפשוט דלא פליגי במיוחדת לשניהם לפירות דתשיב ליה אחר הניזק אע"פ שיש רשות למזיק להניח שם שורו כ"ש היכא דאין מיוחדת לשוורים כלל תשיב אחר הניזק ואע"פ שמיוחדת לשניהם לפירות:

ראוי לה אין שאין ראוי לה לא.

אין להקשות דלמא הא דקאמר מועדת היינו לשלם מן העלייה ושאין ראוי לה אע"פ שמשלם נ"ש כר' טרפון אינו מועד לשלם מן העלייה כדאמרינן בפ"ב (דף יח:) ולשון מועד שייך על זה כדאמרינן הילוס אינו מועד ויש אומרים מועד והא קמיפלגי דאמר סבר מגופו ומר סבר מן העלייה דע"כ שאין ראוי לה לא משלם כי אם אחי נזק דלקמן בפ"ב (דף יט:) בהדיא קתני גבי השן מועדת אכלה כסות או כלים משלמת אחי נזק: [1]**והנחש** הרי אלו מועדים. [א] לאו בכל עניני היזק משיבי מועדים אלא כל אחד במידי דאורחיה כגון שבא זאב וטרף אחי ודרס או טרף להניח אבל במידי דלאו אורחיה כגון אחי שטרף ואכל וכן שאר הזיקות דלאו אורחייהו לא הוו מועדים אלא משלמי מ"נ ובמידי דאורחייהו דמשלם נ"ש היינו דוקא בחצר הניזק אבל ברה"ר פטור דהוי שן ברה"ר כדאמר שמואל בגמ' אחי ברה"ר דרס ואכל פטור ואפי' נחש שאין נהנה מנשיכתו כדאמרינן בפ"ק דתענית (דף ח.) שתקבלו כל החיות אבל הנחש ואומרות לו מה הנאה יש לך מ"מ מין דאורחיה בהכי הוי כמו רגל ופטור ברה"ר ולא הוי כמו קרן בתר דאייעד אע"פ דמתכוין להזיק מדמשיב ליה גבי אחרייני: רבי

כולה רבי טרפון היא רישא בחצר המיוחדת לפירות לאחד מהן ולזה ולזה לשורים דלגבי שן הויא לה חצר הניזק ולגבי קרן הויא רשות הרבים אמר רב כהנא אמריתה לשמעתא קמיה דרב זביד מנהרדעא ואמר לי מי מצית מוקמת לה כולה כרבי טרפון הקתני השן מועדת לאכול את הראוי לה ראוי לה אין שאין ראוי לה לא ואי ר' טרפון האמר משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם אלא לעולם רבנן היא וחסורי מחסרא והכי קתני חמשה תמים הן ואם הועדו חמשתן מועדין ושן ורגל מועדין מתחילתן והיכן העדתן בחצר הניזק מתקיף לה רבינא הא קתני לקמן [6]שור המזיק ברשות הניזק כיצד אי אמרת בשלמא איירי בה משום הכי קתני כיצד אלא אי אמרת לא איירי בה מאי כיצד אלא אמר רבינא חסורי מחסרא והכי קתני חמשה תמים הן ואם הועדו חמשתן מועדין ושן ורגל מועדין מתחילתן וזהו שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק מחלוקת ר' טרפון ורבנן ויש מועדים אחרים כיוצא באלו הזאב והארי והדוב והברדלס והנמר והנחש תניא נמי הכי [8]חמשה תמים הן ואם הועדו חמשתן מועדין ושן ורגל מועדין מתחילתן וזהו שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק מחלוקת רבי טרפון ורבנן [9]ויש מועדין אחרים כיוצא באלו הזאב והארי הדוב והנמר והברדלס והנחש איכא דרמו לה מירמא תנן חמשה תמים וחמשה מועדים ותו ליכא והאיכא הזאב הארי והדוב והנמר והברדלס והנחש ומשני אמר רבינא חסורי מחסרא והכי קתני חמשה תמים הן ואם הועדו חמשתן מועדין ושן ורגל מועדין מתחילתן וזהו שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק מחלוקת רבי טרפון ורבנן ויש מועדין אחרים כיוצא באלו הזאב והארי הדוב והנמר והברדלס והנחש: ולא לרבון: אמר רבי אלעזר [10]לא שנו אלא פכין גדולים אבל פכין קטנים אורחיה הוא לימא מסייע ליה הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר ולמעך את האדם ואת הבהמה ואת הכלים דלמא מן הצד איכא דאמרי א"ר אלעזר לא תימא פכין גדולים הוא דלאו אורחיה אבל פכין קטנים אורחיה הוא אלא אפילו פכין קטנים נמי לאו אורחיה הוא מיתיבי ולמעך את האדם ואת הבהמה ואת הכלים אמר רבי אלעזר דלמא מן הצד איכא דרמי לה מירמא תנן ולא לרבון והתניא ולמעך את האדם ואת הבהמה ואת הכלים אמר רבי אלעזר לא קשיא כאן בפכין גדולים כאן בפכין קטנים: הזאב והארי וכו': מאי ברדלס אמר רב יהודה נפרזא מאי נפרזא אמר רב יוסף אפא מיתיבי רבי מאיר אומר אף הצבוע רבי אלעזר אומר אף הנחש ואמר רב יוסף * צבוע זו אפא לא קשיא כאן בצבוע זכר כאן בצבוע נקיבה * דתניא צבוע זכר לאחר שבע שנים נעשה עטלף עטלף לאחר שבע שנים נעשה ערפד ערפד לאחר ז' שנים נעשה קימוש קימוש לאחר שבע שנים נעשה חוח חוח לאחר שבע שנים נעשה שד שדרו של אדם לאחר שבע שנים נעשה נחש והני מילי דלא כרע במודים אמר מר ר"מ אומר אף הצבוע רבי

כולה רבי טרפון היא. הכא נמי גרסינן במיוחדת לאחד מהן לזה ולזה לשוורים תימה דמשמע הא לשניהם לפירות פטור ומ"כ תיפשוט מהכא דפליגי בקושיא דר' זירא ובפירוקא דאביי ולעיל (דף יח.) הש"ס מסופק ולהספרים דגרסי לזה ולזה לשוורים קשיא ליפכא דתיפשוט דלא פליגי במיוחדת לשניהם לפירות דתשיב ליה אחר הניזק אע"פ שיש רשות למזיק להניח שם שורו כ"ש היכא דאין מיוחדת לשוורים כלל תשיב אחר הניזק ואע"פ שמיוחדת לשניהם לפירות:

ראוי לה אין שאין ראוי לה לא.

אין להקשות דלמא הא דקאמר מועדת היינו לשלם מן העלייה ושאין ראוי לה אע"פ שמשלם נ"ש כר' טרפון אינו מועד לשלם מן העלייה כדאמרינן בפ"ב (דף יח:) ולשון מועד שייך על זה כדאמרינן הילוס אינו מועד ויש אומרים מועד והא קמיפלגי דאמר סבר מגופו ומר סבר מן העלייה דע"כ שאין ראוי לה לא משלם כי אם אחי נזק דלקמן בפ"ב (דף יט:) בהדיא קתני גבי השן מועדת אכלה כסות או כלים משלמת אחי נזק: [1]**והנחש** הרי אלו מועדים. [א] לאו בכל עניני היזק משיבי מועדים אלא כל אחד במידי דאורחיה כגון שבא זאב וטרף אחי ודרס או טרף להניח אבל במידי דלאו אורחיה כגון אחי שטרף ואכל וכן שאר הזיקות דלאו אורחייהו לא הוו מועדים אלא משלמי מ"נ ובמידי דאורחייהו דמשלם נ"ש היינו דוקא בחצר הניזק אבל ברה"ר פטור דהוי שן ברה"ר כדאמר שמואל בגמ' אחי ברה"ר דרס ואכל פטור ואפי' נחש שאין נהנה מנשיכתו כדאמרינן בפ"ק דתענית (דף ח.) שתקבלו כל החיות אבל הנחש ואומרות לו מה הנאה יש לך מ"מ מין דאורחיה בהכי הוי כמו רגל ופטור ברה"ר ולא הוי כמו קרן בתר דאייעד אע"פ דמתכוין להזיק מדמשיב ליה גבי אחרייני: רבי

כולה רבי טרפון היא רישא בחצר המיוחדת לפירות לאחד מהן ולזה ולזה לשורים דלגבי שן הויא לה חצר הניזק ולגבי קרן הויא רשות הרבים אמר רב כהנא אמריתה לשמעתא קמיה דרב זביד מנהרדעא ואמר לי מי מצית מוקמת לה כולה כרבי טרפון הקתני השן מועדת לאכול את הראוי לה ראוי לה אין שאין ראוי לה לא ואי ר' טרפון האמר משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם אלא לעולם רבנן היא וחסורי מחסרא והכי קתני חמשה תמים הן ואם הועדו חמשתן מועדין ושן ורגל מועדין מתחילתן והיכן העדתן בחצר הניזק מתקיף לה רבינא הא קתני לקמן [6]שור המזיק ברשות הניזק כיצד אי אמרת בשלמא איירי בה משום הכי קתני כיצד אלא אי אמרת לא איירי בה מאי כיצד אלא אמר רבינא חסורי מחסרא והכי קתני חמשה תמים הן ואם הועדו חמשתן מועדין ושן ורגל מועדין מתחילתן וזהו שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק מחלוקת ר' טרפון ורבנן ויש מועדין אחרים כיוצא באלו הזאב והארי הדוב והנמר והברדלס והנחש איכא דרמו לה מירמא תנן חמשה תמים וחמשה מועדים ותו ליכא והאיכא הזאב הארי והדוב והנמר והברדלס והנחש ומשני אמר רבינא חסורי מחסרא והכי קתני חמשה תמים הן ואם הועדו חמשתן מועדין ושן ורגל מועדין מתחילתן וזהו שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק מחלוקת רבי טרפון ורבנן ויש מועדין אחרים כיוצא באלו הזאב והארי הדוב והנמר והברדלס והנחש: ולא לרבון: אמר רבי אלעזר [10]לא שנו אלא פכין גדולים אבל פכין קטנים אורחיה הוא לימא מסייע ליה הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר ולמעך את האדם ואת הבהמה ואת הכלים דלמא מן הצד איכא דאמרי א"ר אלעזר לא תימא פכין גדולים הוא דלאו אורחיה אבל פכין קטנים אורחיה הוא אלא אפילו פכין קטנים נמי לאו אורחיה הוא מיתיבי ולמעך את האדם ואת הבהמה ואת הכלים אמר רבי אלעזר דלמא מן הצד איכא דרמי לה מירמא תנן ולא לרבון והתניא ולמעך את האדם ואת הבהמה ואת הכלים אמר רבי אלעזר לא קשיא כאן בפכין גדולים כאן בפכין קטנים: הזאב והארי וכו': מאי ברדלס אמר רב יהודה נפרזא מאי נפרזא אמר רב יוסף אפא מיתיבי רבי מאיר אומר אף הצבוע רבי אלעזר אומר אף הנחש ואמר רב יוסף * צבוע זו אפא לא קשיא כאן בצבוע זכר כאן בצבוע נקיבה * דתניא צבוע זכר לאחר שבע שנים נעשה עטלף עטלף לאחר שבע שנים נעשה ערפד ערפד לאחר ז' שנים נעשה קימוש קימוש לאחר שבע שנים נעשה חוח חוח לאחר שבע שנים נעשה שד שדרו של אדם לאחר שבע שנים נעשה נחש והני מילי דלא כרע במודים אמר מר ר"מ אומר אף הצבוע רבי

זכר משתנה לכמה מינין הלכך קרי לה ברדלס ונפרזא ואפא. כך מצאתי: ליטא אחרינא ועיקר הוא **מפני בצבוע נקבה.** ור"מ מוסיף צבוע זכר ותרוייהו מיקרו אפא דתניא צבוע זכר וכו' ומשום דמשתנה לבריה אחרת אצטריך למוסיפי בהדיא. מפי מורי ה)ולא שמעתי:

אף

מסורת הש"ס

6) לקמן כד:, 3) [לקמן כד:], 2) [לעיל דף ג.], 7) ס"ל ל"ג, 8) ל"ל ל"ל והוא ר"מ ולישנא אחרינא, 1) שייך לעיל במשנה,

גליון הש"ס

גם' צבוע זו אפא. היינו אפעה תוס' סנהדרין עו ע"ב ד"ה והברדלס וכ"כ הרד"ק שמואל ל יג יח: שם דתניא צבוע. עיין ירושלמי פ"ק דשבת הלכה ג עלה דמתני' דלא יצא המיטה:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה והנחש כו' לאו בכל כו'. נ"ב ורמב"ם מולק על זה:

עין משפט נר מצוה

קעג א מיי' פ"ל מהל' מזקי ממון הל' ה סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' שפט סעיף ו:

קעד ב מיי' שם הלכה ו טור ש"ע שם סעיף ת:

קעה ג מיי' שם הלכה ה סמג שם טור ש"ע שם סעיף ז ועיין שם בטור:

רבינו חננאל

משמתינן ליה לסלוקי הזיקא מדר' נתן דתניא ר' נתן אומר מנין שלא יגדל אדם כלב בתוך ביתו וכו': **מתני'** ה' תמים וחמשה כו' ושקלינן וטרינן בהא מתני' ולא מתוקמא שפיר ותירצה רבינא הכי חסורי מיחסרא והכי קתני ה' תמים הן ואין משלמין אלא חצי נזק ואלו הן נגיחה נגיפה נשיכה רביצה בעיטה. ואם הועדו חמשתן מועדין לשלם נזק שלם מן העליה ושן ורגל מתחילתן מועדין הן השן בראוי לה והרגל לשבר בדרך הילוכה ושור המועד ושור המזיק ברשות הניזק מחלוקת ר' טרפון ורבנן והאדם המזיק ויש מועדין כיוצא באלו הזאב והארי והדוב והברדלס. תניא נמי הכי חמשה תמים הן כו'. ולא לרבון אמר ר' אלעזר אינו מועד לרבון על פכין גדולים ומשונה הוא ומשלם חצי נזק אבל על פכים קטנים אורחיה הוא ונזק שלם משלם. ואמרינן נימא מסייעא ליה בהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר ולמעך את האדם ואת הבהמה ואת הכלים. ודחי' דלמא מן הצד הוא אורחיה דהוא חיכוך מתהפכת כעין חיכוך שדרך הבהמה להתחכך בצדדיה אבל לרבון על הכלים לא. ואסיק' איכא דרמי להו מירמא ופריק ר' אלעזר מתני' דתני חם בפכין גדולים מתניתא דתני מועדת בפכין קטנים: מפירוקיה דרב יוסף שמעינן דנפרזא וצבוע תרווייהו אפא נינהו מיהו נפרזא שם הזכר ו). ירושלמי בשבת פ"א (הל"ג) ר' יוסי ב"ר בון בשם ר' זביד אחת לשבע הקב"ה מחליף עולמו 2) ממוחו דרישא מתעבד עקרב ודמעיא סממא תולעתא דסוסיא מתעבדא אורדי. ודתורתא מתעבדא דברי עכבדא דטורא מתעביד חזיר בר. שיזרתא דנונא מתעבדא נדל. דתניא צבוע זכר לאחר ז' שנים נעשה ערפד ערפד לאחר ז' שנים נעשה קימוש. קימוש לאחר ז' שנים נעשה חיה ויש אומרים חוח חוח לאחר ז' שנים נעשה שד שדרו של

6) פי' רבינו הוא כלישנא אחרינא שכ' רש"י ז"ל.

2) לפנינו בירושלמי שם איתא מומיתא דרישא כו' ודמיא שממי.

קעו א מיי' פ"ג מהל' גזקי ממון הלכה ז סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סימן שלא סעיף ו:
קעז ב מיי' שם פ"ל הלכה ז סמג שם טוש"ע ח"מ סימן שפט סעיף ט:

רבינו חננאל

אדם לאחר ד' שנים נעשה נחש והני מילי בההוא דלא כרע במודים. אמר מר רבי אלעזר אומר אף הנחש ומקשי' קיימא לן דלא קתני אף אלא דהוא מודה על קמייתא. התנן ר' אלעזר אומר בזמן שהן תרבות אין מועדין הא אם אינן תרבות מועדין הן. ופרקי' תני הנחש כדתנן והנחש מועד לעולם. אמר שמואל ארי ברשות הרבים דרס ואכל פטור. טרף ואכל חייב. פי' אם הכה זה הארי הבהמה בידיו ומתה באירוס שלו אכלה פטור שכן דרכו בעת שרוצה לאכול וקיימא לן שן ברשות הרבים פטור. אבל אם טרף בפיו ובשיניו והמית הבהמה חייב ואע"פ שאחרי כן אוכל ויושב ששינה ודינו כדין הקרן ברשות הרבים דבהדיא תנינן דרך הארי לדרוס ולדרך הואב לטרוף. דתניא (בבא מציעא צג ע"ב) רועה שהניח עדרו ובא זאב וטרף ארי ודרס כו' ואקשינן על שמואל והכתי' אריה טורף בדי גורותיו ופירק בשביל גורותיו כלומר אין רצונו לאכול אלא להמית ולהאכיל לבניו. וכן שאר הפסוק. והתניא וכן חיה שנכנסה לחצר הניזק וטרפה ואכלה משלם נזק שלם. ופירק ר' נחמן בר יצחק טרפה והניחה ונמלכה ו) ודרסה ואכלה משלם נזק שלם. רבינא אמר כי אמר שמואל בארי תרבות ונדחת ואמר אלא מתניתא באריי תרבות ואליבא דר' אלעזר דאמר לאו אורחיה הוא ומשונה הוא. ואקשינן והא קיימא לן משונה בחצר הניזק לרבנן חצי נזק. ופריק דאייעד. ותוב אקשינן עליה אי הכי הא דקתני לה גבי תולדה דשן ותנינן בכיצד השן מועדת ת"ר כיצד השן מועדת לאכול את הראוי לה כו' גבי תולדה דקרן בעי למיתניה קשיא. (פיס') [מתני'] מה בין תם למועד שהתם משלם חצי נזק מגופו מועד משלם נזק שלם מן העלייה. מה עלייה אמר רבי אלעזר מעולה שבמשפחה מאי נינהו דוד ושלמה.

ו) לכאורה נראה דל"ל נמלכה ואכלה או שדרסה אכלה אך קשה דהא הן זיהופא דנמלכה ואכלה נראה מולי דני' אחרת היה לו בקונגיא וכ"ש.

רבי אלעזר אומר בזמן שהן בני תרבות אינן מועדים. תימה דבריש פ"ק דסנהדרין (דף ב. ושם) תנן המרי והזאב והדוב כו' ר"א אומר כל הקודם להורגו זכה ומפרש ר' יוחנן בגמ' (שם טו:) אע"פ שלא המיתו דאין להם תרבות ואין להם בעליס ואור"י דהכא גרסינן ר' אלעזר שהוא אחר ר' מאיר והתם גרסינן ר' אליעזר שהוא קודם ר' עקיבא דקתני בתריה ר' עקיבא אומר מיהו אכמי קשה דהתנן והנחש מועד לעולם אליבא דכ"ע והתם מפרש ריש לקיש והוא שהמיתו אבל לא המיתו לא קסבר יש להם תרבות ויש להם בעליס אפי' אנשים ואומר ר"ת דהתם נקשרים בשלשלאות כגון מרי בגוהרקי שלו דבענין זה יש להם תרבות [ואין להם להרגם אא"כ המיתו ותרבות דהכא היינו שגידלם בביתו] ועוד יש לחלק דוקא לענין זה יש להם תרבות שאין להם להרגם כל הקודם אא"כ המיתו אבל לענין אם הזיקו לשלם נזק שלם או לא בהא לא איירי מידי אם תשיב תרבות שלהם תרבות: **והוא דלא כרע במודים.** לפי שמצוה לכרוע וכי זקיף זקיף כתוס' כדאשכחן ברב ששת במסכת ברכות (דף יב: ושם) מדה כנגד מדה ונעשה נחש זהו עונשו שגנאי הוא לו במה שנעשה נחש: גליון. ויש מפרשים משום דאמרינן במדרש [ש] שיש עצם בשדרו של אדם שממנו נוצר לעתיד לבא ואותו עצם חזק וקשה כל כך שאין האש יכול לשורפו והשתא כשאותו עצם נעשה נחש אינו מי לעתיד לבא ואין מברא לומר שיהא עונש גדול כל כך בשביל עון זה דהא כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא:

דרס ואכל. פירוש שאוכל מחייס דאמרינן בפרק אלו עוברין (פסחים דף מט: ושם) [ש] מה מרי דורס ואוכל ואינו ממתין עד שימות אף עם האדם כו':

והתניא וכן חיה. תימה ולוקמה בזאב דאורחיה לטרוף וי"ל דהיה סתם קתני בין בארי בין בזאב ולא הוה מלי לשנויי דכרבי טרפון אתיא דאמר (לעיל יד.) משונה קרן בחצר הניזק זקן שלם משלם מדקתני לה גבי תולדה דשן דאמסיק: **כי תניא מתניתא באריי תרבות ואליבא דר' אלעזר.** לא נקט ר' אלעזר לאפוקי דבנן אלא לרבותא נקטיה וה"ק דלא תימא משום דאורחיה לטרוף משלמת נ"ש דאפילו בארי תרבות אליבא דר' אלעזר דודאי לאו אורחיה הוא איכא לאוקמי דהיינו בדאייעד דאמפרש ואזיל ומאותו הטעם שיתחייב לר' אלעזר יתחייב לרבנן ועוד י"ל דדוקא מוקי לה כרבי אלעזר משום דהיה סתם קתני בין בארי בין בזאב ולר' אלעזר כיון דהוו בני תרבות לאו אורחייהו לטרוף ומיירי תרוייהו בדאייעד אבל לרבנן דלאו בני תרבות נינהו ואורחיה דזאב לטרוף כי לא אייעד נמי משלם נ"ש וחזו דוחק להעמיד הברייתא בלבדים זאב בלא אייעד ובארי באייעד וא"ת ולמאי דס"ד הסתא דהוי תולדה דקרן אמאי נקט בברייתא שנכנסו בחצר הניזק וי"ל משום דאיכא נקט דכיון דאייעד מחר לקדמותו והוי שן דפטור ברה"ר: **שחשדוהו** בזונה. דירמיה הכן הוה וזונה אסורה לכהן: **אפילו** בשעה שעושין צדקה. ול"ג ישראל דאתגבי (ה) ענמות קמי: **לפניך** זו צדקה. שנאמר והלך לפניך לדקך (ישעיה נח): **שהושיבו** ישיבה על קברו. לפי שהרבה תורה בישראל דאמרינן בחלק (סנהדרין דף לד: ע"ש) שבדקו מדן עד באר שבע ולא מצאו איש ואשה תינוק ותינוקת שלא היו בקיאים בטומאה וטהרה ולא על קברו ממש אלא ברחוק ארבע אמות דליכא לועג לרש:

שלשים

אף הנחש. מדקתני אף מכלל דלר' אלעזר הוו איך מועדין: **והא אנן תנן ר' אלעזר אומר.** נחש הוא מועד אבל הני לא: **דרס.** שלא הרגה אלא ממיית אכלה פטור דאורחיה הוא ושן ברה"ר פטור: **טרף.** שהרגה ואכלה: **חייב.** דלאו אורחיה היא ותולדה דקרן הוא ומשלם חצי נזק ברה"ר: **בדי גורותיו.** די מאכל גורותיו ילדיו. אלמא טורף הוא: ומשני **בשביל גורותיו.** אורחיה להרוג ולהניא ולהלמיע אבל לטרוף ולאכול הוא עצמו כי האי לאו אורחיה: וקפריך **והכתיב ומחנק לגבאותיו.** אלמא אורחיה להרוג. ומשני בשביל לבאותיו: **והכתיב וימלא טרף חוריו** ומשני **בשביל חוריו.** אורחיה להרוג ולהניא לחוריו ולהלמיע אבל לאכול מיד לאחר הריגה כי הא דשמואל דאמר לאו אורחיה הוא: **טריפה בהמה.** והרגתה ואכלה הבשר: **משלם נזק שלם.** מדמשלמת בחצר הניזק נזק שלם מכלל דאורחיה הוא ותולדה דשן היא וברה"ר ליפטר: **להניא.** להלמיע אורחיה להרוג: **ועוד דשמואל נמי.** דאמר טרף ואכל חייב אמאי חייב דלמא הכי הוא דטרף על מנת להלמיע ונמלך ואכל וליפטר: ה"ג **אמר רב נחמן לגדדין קתני טריפה והניחה או דרסה ואכלה משלמת נזק שלם.** כלומר הא דקתני ברייתא טריפה בהמה ואכלה בשר תרי מילי נינהו טריפה בהמה והניחה או אכלה בשר על ידי דריסה משלם נזק שלם: **רבינא אמר.** לעולם אורחיה הוא לטרוף ולאכול ושמואל דמחייב ליה ברה"ר בארי תרבות כו' ואליבא דר' אלעזר: **אי הכי אפי' דרס נמי לחייב אלא.** ולאי דרבינא לא אדשמואל אתמר אלא אמתניתא דר' אלעזר דאמר לאו אורחיה הוא דאתמר לה אמתניתא דר' אלעזר דאמר לאו אורחיה הוא ומאי האי דקתני לה גבי תולדה דשן גבי תולדה דקרן בעי למיתנייה קשיא: **מתני'** [ב] מה בין תם למועד ומשלם נזק שלם חצי נזק מגופו ומועד משלם נזק שלם מן העלייה: **גמ'** [ג] מאי עלייה אמר רבי אלעזר במעולה שבנכסיו וכן הוא אומר [2] וישכב חזקיהו עם אבותיו ויקברוהו במעלה קברי בני דוד ואמר ר' אלעזר במעלה אצל מעולים שבמשפחה ומאן נינהו דוד ושלמה [3] ויקברוהו בקברותיו אשר כרה לו בעיר דוד וישכיבוהו במשכב אשר מלא בשמים וזנים מאי בשמים וזנים רבי אלעזר אמר זיני זיני ר' שמואל בר נחמני אמר בשמים שכל המריח בהן בא לידי זימה: [4] כי כרו שוחה ללכדני ופחים טמנו לרגלי רבי אלעזר אמר שחשדוהו מזונה ר' שמואל בר נחמני אמר שחשדוהו מאשת איש בשלמא למ"ד שחשדוהו מזונה היינו דכתיב [5] כי שוחה עמוקה זונה אלא למ"ד שחשדוהו מאשת איש מאי [7] שוחה אטו אשת איש מי נפקא מכלל זונה בשלמא למ"ד שחשדוהו מאשת איש היינו דכתיב [6] ואתה ה' ידעת את כל עצתם עלי למות אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למות שהשליכוהו לבאר טיט [8] דרש רבא מאי דכתיב [6] יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: [2] וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה וחד

---

[1] **רבי** אלעזר אומר בזמן שהן בני תרבות אינן מועדים. תימה דבריש פ"ק דסנהדרין (דף ב. ושם) תנן המרי והזאב והדוב כו' ר"א אומר כל הקודם להורגו זכה ומפרש ר' יוחנן בגמ' (שם טו:) אע"פ שלא המיתו דאין להם תרבות ואין להם בעליס ואור"י דהכא גרסינן ר' אלעזר שהוא אחר ר' מאיר והתם גרסינן ר' אליעזר שהוא קודם ר' עקיבא דקתני בתריה ר' עקיבא אומר מיהו אכמי קשה דהתנן והנחש מועד לעולם אליבא דכ"ע והתם מפרש ריש לקיש והוא שהמיתו אבל לא המיתו לא קסבר יש להם תרבות ויש להם בעליס אפי' אנשים ואומר ר"ת דהתם נקשרים בשלשלאות כגון מרי בגוהרקי שלו דבענין זה יש להם תרבות [ואין להם להרגם אא"כ המיתו ותרבות דהכא היינו שגידלם בביתו] ועוד יש לחלק דוקא לענין זה יש להם תרבות שאין להם להרגם כל הקודם אא"כ המיתו אבל לענין אם הזיקו לשלם נזק שלם או לא בהא לא איירי מידי אם תשיב תרבות שלהם תרבות: [2] **והוא** דלא כרע במודים. לפי שמצוה לכרוע וכי זקיף זקיף כתוס' כדאשכחן ברב ששת במסכת ברכות (דף יב: ושם) מדה כנגד מדה ונעשה נחש זהו עונשו שגנאי הוא לו במה שנעשה נחש: גליון. ויש מפרשים משום דאמרינן במדרש [ש] שיש עצם בשדרו של אדם שממנו נוצר לעתיד לבא ואותו עצם חזק וקשה כל כך שאין האש יכול לשורפו והשתא כשאותו עצם נעשה נחש אינו מי לעתיד לבא ואין מברא לומר שיהא עונש גדול כל כך בשביל עון זה דהא כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא:

דרס ואכל. פירוש שאוכל מחייס דאמרינן בפרק אלו עוברין (פסחים דף מט: ושם) [ש] מה מרי דורס ואוכל ואינו ממתין עד שימות אף עם האדם כו':

והתניא וכן חיה. תימה ולוקמה בזאב דאורחיה לטרוף וי"ל דהיה סתם קתני בין בארי בין בזאב ולא הוה מלי לשנויי דכרבי טרפון אתיא דאמר (לעיל יד.) משונה קרן בחצר הניזק זקן שלם משלם מדקתני לה גבי תולדה דשן דאמסיק: **כי תניא מתניתא באריי תרבות ואליבא דר' אלעזר.** לא נקט ר' אלעזר לאפוקי דבנן אלא לרבותא נקטיה וה"ק דלא תימא משום דאורחיה לטרוף משלמת נ"ש דאפילו בארי תרבות אליבא דר' אלעזר דודאי לאו אורחיה הוא איכא לאוקמי דהיינו בדאייעד דאמפרש ואזיל ומאותו הטעם שיתחייב לר' אלעזר יתחייב לרבנן ועוד י"ל דדוקא מוקי לה כרבי אלעזר משום דהיה סתם קתני בין בארי בין בזאב ולר' אלעזר כיון דהוו בני תרבות לאו אורחייהו לטרוף ומיירי תרוייהו בדאייעד אבל לרבנן דלאו בני תרבות נינהו ואורחיה דזאב לטרוף כי לא אייעד נמי משלם נ"ש וחזו דוחק להעמיד הברייתא בלבדים זאב בלא אייעד ובארי באייעד וא"ת ולמאי דס"ד הסתא דהוי תולדה דקרן אמאי נקט בברייתא שנכנסו בחצר הניזק וי"ל משום דאיכא נקט דכיון דאייעד מחר לקדמותו והוי שן דפטור ברה"ר: **שחשדוהו** בזונה. דירמיה הכן הוה וזונה אסורה לכהן: **אפילו** בשעה שעושין צדקה. ול"ג ישראל דאתגבי (ה) ענמות קמי: **לפניך** זו צדקה. שנאמר והלך לפניך לדקך (ישעיה נח): **שהושיבו** ישיבה על קברו. לפי שהרבה תורה בישראל דאמרינן בחלק (סנהדרין דף לד: ע"ש) שבדקו מדן עד באר שבע ולא מצאו איש ואשה תינוק ותינוקת שלא היו בקיאים בטומאה וטהרה ולא על קברו ממש אלא ברחוק ארבע אמות דליכא לועג לרש:

ומד

---

[3] **מאי עלייה** אמר רבי אלעזר במעולה שבנכסיו וכן הוא אומר [2] וישכב חזקיהו עם אבותיו ויקברוהו במעלה קברי בני דוד ואמר ר' אלעזר במעלה אצל מעולים שבמשפחה ומאן נינהו דוד ושלמה [3] ויקברוהו בקברותיו אשר כרה לו בעיר דוד וישכיבוהו במשכב אשר מלא בשמים וזנים מאי בשמים וזנים רבי אלעזר אמר זיני זיני ר' שמואל בר נחמני אמר בשמים שכל המריח בהן בא לידי זימה: [4] כי כרו שוחה ללכדני ופחים טמנו לרגלי רבי אלעזר אמר שחשדוהו מזונה ר' שמואל בר נחמני אמר שחשדוהו מאשת איש בשלמא למ"ד שחשדוהו מזונה היינו דכתיב [5] כי שוחה עמוקה זונה אלא למ"ד שחשדוהו מאשת איש מאי [7] שוחה אטו אשת איש מי נפקא מכלל זונה בשלמא למ"ד שחשדוהו מאשת איש היינו דכתיב [6] ואתה ה' ידעת את כל עצתם עלי למות אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למות שהשליכוהו לבאר טיט [8] דרש רבא מאי דכתיב [6] יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: [2] וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה

---

[4] **ואתה** ה' ידעת את כל עצתם עלי למות אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למות שהשליכוהו לבאר טיט [8] דרש רבא מאי דכתיב [6] יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: [2] וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה

---

[5] **כי שוחה** עמוקה זונה אלא למ"ד שחשדוהו מאשת איש מאי [7] שוחה אטו אשת איש מי נפקא מכלל זונה בשלמא למ"ד שחשדוהו מאשת איש היינו דכתיב [6] ואתה ה' ידעת את כל עצתם עלי למות אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למות שהשליכוהו לבאר טיט [8] דרש רבא מאי דכתיב [6] יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: [2] וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה

---

[6] **יהיו מוכשלים** לפניך. את אנשי ענתות היה מקלל, שהיו מנקשין נפשו

(ב"ב ט:).

---

[7] **שוחה** אטו אשת איש מי נפקא מכלל זונה בשלמא למ"ד שחשדוהו מאשת איש היינו דכתיב [6] ואתה ה' ידעת את כל עצתם עלי למות אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למות שהשליכוהו לבאר טיט [8] דרש רבא מאי דכתיב [6] יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: [2] וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה

---

[8] **לבאר** טיט. דרש רבא מאי דכתיב [6] יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: [2] וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה

---

[1] **ונמלכה** ואכלה. לא שדרסה אכלה אך קשה דהא זיהופא דנמלכה ואכלה נראה מולי דני' אחרת היה לו בקונגיא וכ"ש.

---

[2] **וישכב** חזקיהו עם אבותיו ויקברוהו במעלה קברי בני דוד ואמר ר' אלעזר במעלה אצל מעולים שבמשפחה ומאן נינהו דוד ושלמה [3] ויקברוהו בקברותיו אשר כרה לו בעיר דוד וישכיבוהו במשכב אשר מלא בשמים וזנים מאי בשמים וזנים רבי אלעזר אמר זיני זיני ר' שמואל בר נחמני אמר בשמים שכל המריח בהן בא לידי זימה: [4] כי כרו שוחה ללכדני ופחים טמנו לרגלי רבי אלעזר אמר שחשדוהו מזונה ר' שמואל בר נחמני אמר שחשדוהו מאשת איש בשלמא למ"ד שחשדוהו מזונה היינו דכתיב [5] כי שוחה עמוקה זונה אלא למ"ד שחשדוהו מאשת איש מאי [7] שוחה אטו אשת איש מי נפקא מכלל זונה בשלמא למ"ד שחשדוהו מאשת איש היינו דכתיב [6] ואתה ה' ידעת את כל עצתם עלי למות אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למות שהשליכוהו לבאר טיט [8] דרש רבא מאי דכתיב [6] יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: [2] וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה

---

[3] **ויקברוהו** בקברותיו אשר כרה לו בעיר דוד וישכיבוהו במשכב אשר מלא בשמים וזנים מאי בשמים וזנים רבי אלעזר אמר זיני זיני ר' שמואל בר נחמני אמר בשמים שכל המריח בהן בא לידי זימה: [4] כי כרו שוחה ללכדני ופחים טמנו לרגלי רבי אלעזר אמר שחשדוהו מזונה ר' שמואל בר נחמני אמר שחשדוהו מאשת איש בשלמא למ"ד שחשדוהו מזונה היינו דכתיב [5] כי שוחה עמוקה זונה אלא למ"ד שחשדוהו מאשת איש מאי [7] שוחה אטו אשת איש מי נפקא מכלל זונה בשלמא למ"ד שחשדוהו מאשת איש היינו דכתיב [6] ואתה ה' ידעת את כל עצתם עלי למות אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למות שהשליכוהו לבאר טיט [8] דרש רבא מאי דכתיב [6] יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: [2] וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה

---

[4] **כי כרו** שוחה ללכדני ופחים טמנו לרגלי רבי אלעזר אמר שחשדוהו מזונה ר' שמואל בר נחמני אמר שחשדוהו מאשת איש בשלמא למ"ד שחשדוהו מזונה היינו דכתיב [5] כי שוחה עמוקה זונה אלא למ"ד שחשדוהו מאשת איש מאי [7] שוחה אטו אשת איש מי נפקא מכלל זונה בשלמא למ"ד שחשדוהו מאשת איש היינו דכתיב [6] ואתה ה' ידעת את כל עצתם עלי למות אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למות שהשליכוהו לבאר טיט [8] דרש רבא מאי דכתיב [6] יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: [2] וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה

---

[5] **כי שוחה** עמוקה זונה אלא למ"ד שחשדוהו מאשת איש מאי [7] שוחה אטו אשת איש מי נפקא מכלל זונה בשלמא למ"ד שחשדוהו מאשת איש היינו דכתיב [6] ואתה ה' ידעת את כל עצתם עלי למות אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למות שהשליכוהו לבאר טיט [8] דרש רבא מאי דכתיב [6] יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: [2] וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה

---

[6] **ואתה** ה' ידעת את כל עצתם עלי למות אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למות שהשליכוהו לבאר טיט [8] דרש רבא מאי דכתיב [6] יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: [2] וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה

---

[7] **שוחה** אטו אשת איש מי נפקא מכלל זונה בשלמא למ"ד שחשדוהו מאשת איש היינו דכתיב [6] ואתה ה' ידעת את כל עצתם עלי למות אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למות שהשליכוהו לבאר טיט [8] דרש רבא מאי דכתיב [6] יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: [2] וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה

---

[8] **לבאר** טיט. דרש רבא מאי דכתיב [6] יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: [2] וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה

---

[1] **ונמלכה** ואכלה. לא שדרסה אכלה אך קשה דהא זיהופא דנמלכה ואכלה נראה מולי דני' אחרת היה לו בקונגיא וכ"ש.

---

[2] **וישכב** חזקיהו עם אבותיו ויקברוהו במעלה קברי בני דוד ואמר ר' אלעזר במעלה אצל מעולים שבמשפחה ומאן נינהו דוד ושלמה [3] ויקברוהו בקברותיו אשר כרה לו בעיר דוד וישכיבוהו במשכב אשר מלא בשמים וזנים מאי בשמים וזנים רבי אלעזר אמר זיני זיני ר' שמואל בר נחמני אמר בשמים שכל המריח בהן בא לידי זימה: [4] כי כרו שוחה ללכדני ופחים טמנו לרגלי רבי אלעזר אמר שחשדוהו מזונה ר' שמואל בר נחמני אמר שחשדוהו מאשת איש בשלמא למ"ד שחשדוהו מזונה היינו דכתיב [5] כי שוחה עמוקה זונה אלא למ"ד שחשדוהו מאשת איש מאי [7] שוחה אטו אשת איש מי נפקא מכלל זונה בשלמא למ"ד שחשדוהו מאשת איש היינו דכתיב [6] ואתה ה' ידעת את כל עצתם עלי למות אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למות שהשליכוהו לבאר טיט [8] דרש רבא מאי דכתיב [6] יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: [2] וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה

---

[3] **ויקברוהו** בקברותיו אשר כרה לו בעיר דוד וישכיבוהו במשכב אשר מלא בשמים וזנים מאי בשמים וזנים רבי אלעזר אמר זיני זיני ר' שמואל בר נחמני אמר בשמים שכל המריח בהן בא לידי זימה: [4] כי כרו שוחה ללכדני ופחים טמנו לרגלי רבי אלעזר אמר שחשדוהו מזונה ר' שמואל בר נחמני אמר שחשדוהו מאשת איש בשלמא למ"ד שחשדוהו מזונה היינו דכתיב [5] כי שוחה עמוקה זונה אלא למ"ד שחשדוהו מאשת איש מאי [7] שוחה אטו אשת איש מי נפקא מכלל זונה בשלמא למ"ד שחשדוהו מאשת איש היינו דכתיב [6] ואתה ה' ידעת את כל עצתם עלי למות אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למות שהשליכוהו לבאר טיט [8] דרש רבא מאי דכתיב [6] יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: [2] וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה

---

[4] **כי כרו** שוחה ללכדני ופחים טמנו לרגלי רבי אלעזר אמר שחשדוהו מזונה ר' שמואל בר נחמני אמר שחשדוהו מאשת איש בשלמא למ"ד שחשדוהו מזונה היינו דכתיב [5] כי שוחה עמוקה זונה אלא למ"ד שחשדוהו מאשת איש מאי [7] שוחה אטו אשת איש מי נפקא מכלל זונה בשלמא למ"ד שחשדוהו מאשת איש היינו דכתיב [6] ואתה ה' ידעת את כל עצתם עלי למות אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למות שהשליכוהו לבאר טיט [8] דרש רבא מאי דכתיב [6] יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: [2] וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה

---

[5] **כי שוחה** עמוקה זונה אלא למ"ד שחשדוהו מאשת איש מאי [7] שוחה אטו אשת איש מי נפקא מכלל זונה בשלמא למ"ד שחשדוהו מאשת איש היינו דכתיב [6] ואתה ה' ידעת את כל עצתם עלי למות אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למות שהשליכוהו לבאר טיט [8] דרש רבא מאי דכתיב [6] יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: [2] וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה

---

[6] **ואתה** ה' ידעת את כל עצתם עלי למות אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למות שהשליכוהו לבאר טיט [8] דרש רבא מאי דכתיב [6] יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: [2] וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה

---

[7] **שוחה** אטו אשת איש מי נפקא מכלל זונה בשלמא למ"ד שחשדוהו מאשת איש היינו דכתיב [6] ואתה ה' ידעת את כל עצתם עלי למות אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למות שהשליכוהו לבאר טיט [8] דרש רבא מאי דכתיב [6] יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: [2] וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה

---

[8] **לבאר** טיט. דרש רבא מאי דכתיב [6] יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: [2] וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה

---

[1] **ונמלכה** ואכלה. לא שדרסה אכלה אך קשה דהא זיהופא דנמלכה ואכלה נראה מולי דני' אחרת היה לו בקונגיא וכ"ש.

---

[2] **וישכב** חזקיהו עם אבותיו ויקברוהו במעלה קברי בני דוד ואמר ר' אלעזר במעלה אצל מעולים שבמשפחה ומאן נינהו דוד ושלמה [3] ויקברוהו בקברותיו אשר כרה לו בעיר דוד וישכיבוהו במשכב אשר מלא בשמים וזנים מאי בשמים וזנים רבי אלעזר אמר זיני זיני ר' שמואל בר נחמני אמר בשמים שכל המריח בהן בא לידי זימה: [4] כי כרו שוחה ללכדני ופחים טמנו לרגלי רבי אלעזר אמר שחשדוהו מזונה ר' שמואל בר נחמני אמר שחשדוהו מאשת איש בשלמא למ"ד שחשדוהו מזונה היינו דכתיב [5] כי שוחה עמוקה זונה אלא למ"ד שחשדוהו מאשת איש מאי [7] שוחה אטו אשת איש מי נפקא מכלל זונה בשלמא למ"ד שחשדוהו מאשת איש היינו דכתיב [6] ואתה ה' ידעת את כל עצתם עלי למות אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למות שהשליכוהו לבאר טיט [8] דרש רבא מאי דכתיב [6] יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: [2] וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה

---

[3] **ויקברוהו** בקברותיו אשר כרה לו בעיר דוד וישכיבוהו במשכב אשר מלא בשמים וזנים מאי בשמים וזנים רבי אלעזר אמר זיני זיני ר' שמואל בר נחמני אמר בשמים שכל המריח בהן בא לידי זימה: [4] כי כרו שוחה ללכדני ופחים טמנו לרגלי רבי אלעזר אמר שחשדוהו מזונה ר' שמואל בר נחמני אמר שחשדוהו מאשת איש בשלמא למ"ד שחשדוהו מזונה היינו דכתיב [5] כי שוחה עמוקה זונה אלא למ"ד שחשדוהו מאשת איש מאי [7] שוחה אטו אשת איש מי נפקא מכלל זונה בשלמא למ"ד שחשדוהו מאשת איש היינו דכתיב [6] ואתה ה' ידעת את כל עצתם עלי למות אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למות שהשליכוהו לבאר טי

וחד אמר שבעה. ימים: **זה חזקיה מלך יהודה.** ליתנא דש"ס הוא ולא לאשמועינן דזהו חזקיה דהאי קרא בחזקיה כתיב אלא אגב אורחיה דמפרש מאי כבוד עשו לו במותו נקיט ואמר הכי: **חלוני כסף.** כמו וחללה נעלו (דברים כה) שקרעו בגדיהם על שנרלו כתפיהם: **והאידנא מפקינן.** ספר תורה קמי גברא רבה: **אנוחי.** על מטתו לא מנחינן: **כי הוה עייל לביה הכסא.** כלומר זימנא חדא כי הוה עייל לבית הכסא אמר לן הכי קיים אמרינן לימד לא אמרינן ולימד אמרו לחזקיה והאידנא לא משום כבודו דחזקיה דלימד עדיף מקיים: **מביא לידי מעשה.** אלמא מעשה עדיף: **למיגמר.** לעלמו מעשה עדיף אבל לאגמורי לאחריני עדיף ממעשה הלכך לימד לא אמרינן: **זורעי.** היינו לדקה וחסד כדמפרש לקמיה: **לנחלת שני שבטים.** דהכי משמע רגליכם ישוקתו בנחלת השור והחמור יוסף ויששכר: **בנות צעדה עלי שור.** היינו כילה: **חמור גרם.** מתרגמא עתיר בנייכסין: יוסף איקרי שור בכור שורו הדר לו (דברים לג):

הדרן עלך ארבעה אבות

כיצד הרגל מועדת. כלומר במה הרגל מועדת: **לשבר בדרך הלוכה.** כלומר בכך היא מועדת שמשברת דרך הלוכה: **הבהמה מועדת כו'.** קפריך בגמ' [ע"ב] היינו רגל היינו בהמה הא תנא ליה לשבר דרך הלוכה: **היתה מבעטת.** שיגוי הוא זה ומולדה דקרן (ו) הלכך חצי נזק ותו לא: **או שהיו צרורות מנחתין בו'.** אע"ג דלאו שיגוי הוא אלא אורחיה הוא אפ"ה מ"ג ותו לא דהלכתא גמירי להו וברשות הניזק קאמר דברה"ר פטור כדאוקימנא ברים פ"ק (דף ג:) דצרורות מולדה דרגל לפוטרו בר"ה: **ונפל על לבו.** אמר: **ראשון.** מזקי רגל הן ומשלמת כולה ואחרון ע"י צרורות נשבר הלכך חצי נזק: **דליל קשור ברגלו.** כל דבר הנקשר ברגל התרגול קרי דליל. ואית דגרסי דלי: **מדדם.** מרקד: **משלם חצי נזק.** דדליל היינו צרורות כדמפרש בגמ' [יט:] דאדייה אדוי. הידום נמי כגון שהתיז והצרורות שברו את הכלים: גמ'

וחד אמר שבעה ואמרי לה שלשים ת"ר וכבוד עשו לו במותו זה חזקיה מלך יהודה שיצאו לפניו שלשים וששה אלף חלוצי כתף דברי ר' יהודה א"ל ר' נחמיה והלא לפני אחאב עשו כן אלא שהניחו ס"ת על מטתו ואמרו קיים זה מה שכתוב בזה והאידנא נמי עבדינן הכי אפוקי מפקינן אנוחי לא מנחינן ואיבעית אימא אנוחי נמי מנחינן קיים לא אמרינן אמר רבה בר בר חנה הוה אזילנא בהדיה דר' יוחנן למשאל שמעתא כי הוה [6]עייל לבית הכסא והוה בעינא מיניה מלתא לא פשיט לן עד דמשי ידיה ומנח תפילין ומברך והדר אמר לן אפילו קיים אמרינן לימד לא אמרינן [3]והאמר מר [4]גדול למוד תורה שהלמוד מביא לידי מעשה ל"ק הא למיגמר הא לאגמורי [5]א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי מאי דכתיב [1]אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגל השור וההמור כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים זוכה לנחלת שני שבטים שנאמר אשריכם זורעי ואין זריעה אלא צדקה שנאמר [2]זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד [7]ואין מים אלא תורה שנאמר [3]הוי כל צמא לכו למים וזוכה לנחלת שני שבטים זוכה לבילה כיוסף דכתיב [4]בן פורת יוסף בנות צעדה עלי שור וזוכה לנחלת יששכר דכתיב [5]יששכר חמור גרם אית דאמרי אויביו נופלין לפניו כיוסף דכתיב [6]בהם עמים ינגח יחדו אפסי ארץ וזוכה לבינה כיששכר דכתיב [7]ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל:

הדרן עלך ארבעה אבות

כיצד [2]הרגל מועדת לשבר בדרך הלוכה [3]הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר [4]היתה מבעטת או שהיו צרורות מנתזין מתחת רגליה ושברה את הכלים משלם חצי נזק [5]דרסה על הכלי ושברתו ונפל על כלי ושברו על הראשון משלם נזק שלם ועל האחרון משלם חצי נזק [6]התרנגולין מועדין להלך כדרכן ולשבר היה דליל קשור ברגליו או שהיה מהדם ומשבר את הכלים משלם חצי נזק: גמ'

שלשים וששה אלף. לו בגימטריא הכי הוי: **והלא לפני אחאב עשו כן.** שעשו לו הספד גדול כדאמרינן במגילה (דף ג. ושם) כמספד הדרימון בן טברימון כדמתרגמינן כמספד אמאב בן עמרי דקטיל יתיה הדרימון בן טברימון ובמלחמה היה שהיו שם עם רב וכולן ספדו עליו ואע"ג דכתיב (מלכים א כב) ויעבור הריגה במחנה ואמרינן (סנהדרין דף לט:) באבוד רשעים רינה באבוד אמאב בן עמרי רינה היינו לגדיקים שבדור אבל עבדיו ואוהביו היו מספידין אותו:

אלא שהניחו ס"ת על מטתו.

ואע"ג דבפ' בתרא דמ"ק (כה.) גבי רב הונא משמע דאסור לעשות כן משום דאסור ליגע ע"ג מטה שם"ת מונחת עליה והקומץ רבה (מנחות דף לב:) איכא פלוגתא דאמוראי ליכא למיפרך מדר' נחמיה דהכא דשאני חזקיה דהוה גדול בתורה ובמעשים טובים ביותר: **והאמר** מר גדול למוד תורה שמביא לידי מעשה.

פי' בקונטרס אלמא מעשה עדיף וקשה לר"ת דאדרבה מהכא דייק ספ"ק דקדושין (דף מ: ושם) למוד גדול ממעשה גבי זקנים שהיו מסובין בעליית בית נתזה בלוד ונשאלה שאילה זו בפניהם למוד גדול או מעשה גדול ונמנו כולם ואמרו למוד גדול שמביא לידי מעשה ואומר ר"ת דה"פ והאמר מר שלמוד מביא לידי מעשה וכיון שאנו אומרים קיים הרי אנו אומרים שלמד דאי לא שלמד היאך קיים שהלמוד מביא לידי מעשה ולא מסיק אדעתיה השתא לחלק בין למד ללימד ומשני הא לאגמורי [דלימוד] ודאי לא אמרינן דהא ודאי עדיף שמביא את הרבים לידי מעשה כשמלמדם ובשאלתות דרב אחאי גאון [1]ל"ג קיים אמרינן לימד לא אמרינן אלא גרס ומנח תפילין והדר אמר לן ותו לא ופריך גמרא והיאך הוה מנח תפילין תחלה קודם שהיה אומר להם השמעתתא והלא למוד גדול ממעשה ומשני הא לאגמורי הא לאגמורי דליגמר נפשיה למוד גדול שמביא לידי מעשה אבל לאגמורי לאחרים לא עדיף ולפיכך היה מניח תפילין תמילה[1]:

הדרן עלך ארבעה אבות

כיצד הרגל מועדת. אמתניתין דפ"ק (דף טו:) קאי ומימה אי אדפתח ליתני כילד השן ברשות הניזק ואי אדסליק הא תנינא ושור המזיק ברשות הניזק והאדם בסוף ואומר ר"י ודאי אדפתח ביה קאי ושן ורגל כחד חשיבי משום דשוין בהלכותיהן ומחד קרא נפקי ומשום דתנא רגל בתר שן נקט הכא רגל ברישא דסליק מיניה:

הבהמה מועדת. אית דגרס והבהמה בוי"ו וה"פ כילד העדאה דרגל לשבר דרך הלוכה פי' דרך הלוכה היא העדאתה וכן בסיפא גבי שן אבל קשה לר"י מה חידש כאן שלא שנאה בפרק קמא ורראה לר"י דל"ג בוי"ו וה"פ כילד הרגל מועדת לשבר דרך הלוכה שאמר בפרק קמא (דף טו:) הבהמה מועדת כו' ומ"מ דייק בגמרא שפיר היינו רגל היינו בהמה דהרגל מועדת והבהמה מועדת הכל אחד: **היתה** מבעטת. אגב דשוה לצרורות נקט לה הכא: **דרסה** על הכלי. אור"י דאיצטריך לאשמועינן דסד"א דמשונה הוא כיון דדרסה כ"כ בחוזק שניתז השבר על כלי אחר ושברו ומשמתא להזיק נתכוונה:

(ו) כי הוה נפיק כ"ה גירסת השאלתות פר' לך לך, (ב) מגילה ס. קדושין מ: ספרי פ' עקב, (ג) ע"ז ה: ע"ש, (ד) [נקמן פכ. ע"ז ה:], (ה) [נקמן יט.], (ו) [פ' לך לך סימן ז], (ז) [עי' מוקפות קדושין מ: ד"ה לימוד],

תורה אור השלם

1. אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר: ישעיהו לב כ
2. זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה קִצְרוּ לְפִי חֶסֶד נִירוּ לָכֶם נִיר וְעֵת לִדְרוֹשׁ אֶת יְיָ עַד יָבוֹא וְיֹרֶה צֶדֶק לָכֶם: הושע י יב
3. הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם וַאֲשֶׁר אֵין לוֹ כֶּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וַאֲכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב:
ישעיהו נה א
4. בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן בְּנוֹת צָעֲדָה עָלֵי שׁוּר: בראשית מט כב
5. יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם:
בראשית מט יד
6. בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנַי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֵם עַמִּים יְנַגֵּחַ יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה:
דברים לג יז
7. וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁיהֶם מָאתַיִם וְכָל אֲחֵיהֶם עַל פִּיהֶם:
דברי הימים א יב לג

הגהות הב"ח

(ו) רש"י ד"ה היתה וכו' דקרן היא הלכך:

מוסף רש"י

שהלימוד מביא לידי מעשה. נמצאו שניהם בידו (קדושין מ:).
הדרן עלך ארבעה אבות

עין משפט נר מצוה

קעח א מיי' פ"ז מהל' מ"מ הלכה ג סמג עשין יב טוש"ע י"ד סימן רמו סעיף יח:
א ב ג מיי' פ"ז מהל' נזקי ממון הלכה ה סמג עשין סז טוש"ע מ"מ סימן שפט סעיף ו וסעיף ו וסימן שלז סעיף ו:
ב ד מיי' שם פ"ב הלכה ג סמג שם טוש"ע מ"מ סימן שלז סעיף ג:
ג ה מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ה:
ד ו מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף י:

רבינו חננאל

וכבוד עשו לו במותו (אמר רב) זה חזקיה מלך יהודה שהושיבו ישיבה על קברו. (ו) ואינו דבר גדול להושיב ישיבה בקבר אדם גדול ותפילין בראשיהן ור' נחמיה אמר שהושיבו ספר תורה על מטתו ואמרו קיים זה מה שכתוב בזה. והאידנא מפקינן ומנחינן קיים לא אמרינן. פי' חלוצי כתף כך שמענו שמוציא יד אחד מבית הצואר שלא ממקום הקרע כדי שיהא הקרע ברור ונמצא הכתף חלוץ מן החלוק. ר' יוחנן קיים אמרינן לימד לא אמרינן. (ב) והא אמר מר גדול תלמוד תורה שהתלמוד מביא לידי מעשה. ופרקי' לא קשיא למיגמר הוא תלמוד גדול שהתלמוד מביאו לידי מעשה לאגמורי הוא לאחריני מעשה גדול. ש"מ דלמיגמר הוא ולאיעסוקי קמיה רביה טפי עדיף וקדים על לאגמורי הוא לאחריני. אמר ר' יוחנן כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים זוכה לנחלת שני שבטים.
והן יוסף ויששכר:
הדרן עלך ארבעה אבות
כיצד הרגל מועדת לשבר בדרך הלוכה הבהמה מועדת להלך כדרכה כו' מקשי רבינא היינו רגל היינו בהמה. ופריק ליה רבא תנא הרגל שהיא אב וקתני הבהמה תולדות. אלא מעתה סיפא דקתני

ו) אולי צ"ל וחזן לכבוד גדול להושיב ישיבה וכו'.
ב) נראה נראה דרבינו היה לו גי' השאלתות שהגא נתוס' ד"ה והאמר ודו"ק.